

مؤلفه‌های هنری در شعر احمد مطر

فاطمه خزلی

www.ketab.ir

جوهر حیات

۱۳۸۹

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

سرشناسه: خزلی، فاطمه، ۱۳۶۲ -

عنوان و نام پدیدآور: مولفه‌های هنری در شعر احمد مطر / مولف فاطمه خزلی.

مشخصات نشر: ایلام: جوهر حیات، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۲۶۵ ص.

شابک: ۴۵۰۰۰ ریال: 978-600-92083-6-4

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: مطر، احمد -- نقد و تفسیر

موضوع: شعر عربی -- عراق -- قرن ۲۰ م. -- تاریخ و نقد

رده بندی کنگره: PJA/۴۸۹۴/ط۳۸۹۸۳

رده بندی دیویی: ۸۹۲/۷۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۰۷۹۶۳۲۲

شناختنامه کتاب

مولفه‌های هنری در شعر احمد مطر

فاطمه خزلی

انتشارات جوهر حیات

ویراستار فنی و ادبی: علی محمد نیاکان

ویراستار علمی: دکتر میرعباس سهراب زاده

مصحح آرایشی: رضا یعقوبی

طرح جلد: قدرت ملکی

چاپ اول ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰ تومان

انتشارات جوهر حیات: ایلام، بلوار دانشجو، روبروی دانشگاه پیام نور، مجتمع آریان طبقه دوم

تلفن: ۰۹۱۸۳۴۲۱۹۵۱-۰۸۴۱۲۲۳۸۸۴۶

فهرست مطالب

۱۰	مقدمه
	فصل اول: زندگی، آثار و مضامین شعری احمد مطر
۱۶	زندگی شاعر
۲۰	آثار شاعر
۲۱	علت نامگذاری قصائد احمد مطر
۲۵	مضامین شعری احمد مطر
۲۵	شعر سیاسی
۲۵	آزادی
۲۶	فلسطین
۲۷	مبارزه با استبداد و خودکامگی
۲۸	حاکمان عرب
۲۸	شعر اجتماعی
۲۸	فقر
۲۹	قیام و انقلاب
۳۰	فساد اجتماعی
۳۱	امید و ناامیدی
	فصل دوم: مؤلفه‌های هنری در شعر احمد مطر
۳۷	مؤلفه‌های هنری
۳۹	برانگیختگی حسی و عاطفی
۳۹	رسانگی و هویدایی
۴۰	نوآوری و ابداع
۴۰	زیبایی‌گرایی

۴۰	هدفمندی
۴۱	انسجام با فرهنگ
۴۱	ترقی بخشی حقیقت‌گرا
	فصل سوم: تکنیک‌های زبانی شعر احمد مطر
۵۳	زبان شعری احمد مطر
۵۴	رسانگی ژرف
۶۱	هنجار گریزی
۶۲	هنجار گریزی گویشی
۶۹	هنجار گریزی واژگانی
۷۲	چکیده‌سرایی نکته‌صنح مدار
۷۷	تکرار هدفمند
	فصل چهارم: موسیقی در شعر احمد مطر
۸۷	موسیقی در شعر معاصر
۸۹	موسیقی بیرونی
۹۶	موسیقی درونی
۹۷	موسیقی حاصل از تکرار واژه‌ها، واج‌ها و فعل‌ها
۱۰۲	موسیقی حاصل از تکرار واژه‌های عام
۱۰۴	موسیقی حاصل از واحدهای موسیقایی
۱۰۶	موسیقی حاصل از تکرار افعال مختلف
۱۱۱	موسیقی حاصل از بکارگیری حروف
۱۱۶	موسیقی حاصل از هم‌حروفی
۱۲۳	موسیقی حاصل از هم‌صدایی
۱۳۰	موسیقی حاصل از جناس لفظی
۱۳۲	موسیقی حاصل از تکرار عبارت
۱۳۸	موسیقی حاصل از متعادل بودن عبارت‌های شعری (توازن)
۱۴۴	موسیقی معنوی (فکری)

۱۴۴	ایهام (توریه)
۱۴۵	اقتباس و تضمین
۱۵۱	طباق (پارادوکس‌نمایی)
۱۵۴	موسیقی کناری
۱۶۰	قافیه تکراری یا متکرره
۱۶۱	قافیه دوکانه‌ی یا مزدوج
۱۶۲	قافیه متعدد یا کوناگون
	فصل پنجم: میزان بهره‌گیری از میراث دینی، ادبی و قومی در شعر احمد مظهر
۱۶۸	حوزه معانی
۱۶۸	میزان بهره‌گیری شاعر از قرآن
۱۷۱	حوزه ترکیب
۱۷۱	میزان بهره‌گیری شاعر از ترکیب‌های قرآنی
۱۸۰	میزان بهره‌گیری شاعر از سنت نبوی و علوی
۱۸۷	میزان بهره‌گیری شاعر از میراث ادبی و قومی
	فصل ششم: تکنیک‌های بلاغی در شعر احمد مظهر
۱۹۸	بکارگیری تکنیک‌های علم معانی
۱۹۹	حذف مسند یا مسندالیه و متعلقات آنها
۲۰۴	بکارگیری تکنیک ایجاز و اطناب
۲۳۰	بکارگیری تکنیک‌های بلاغی در حوزه بیان
۲۳۸	حوزه مجاز عقلی و مرسل
۲۳۹	کنایه
۲۴۲	تکنیک‌های بلاغی در حوزه بدیع
۲۴۲	آرایه‌های لفظی
۲۴۴	رد العجز علی المصدر
۲۴۸	آرایه‌های معنوی
۲۴۸	توریه (ایهام)

۲۵۰	طباق
۲۵۱	عکس
۲۵۲	مبالغه
۲۵۴	مقابله

کتابنامه

۲۵۵	الف) عربی
۲۵۹	ب) فارسی
۲۶۰	مجلات
۲۶۰	سایت‌ها
۲۶۱	نمایه
۲۶۴	ملخص البحث

در سال های پایانی نیمه نخست قرن بیستم که جامعه ی عرب شاهد تحولات مهم سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بود، سرنوشت شعر عرب نیز، در معرض تغییر و تحول قرار گرفت. شاید از باب اتفاق نباشد که همزمان با پیشامد فلسطین و بریدن آن از بدنه ی جهان عرب و اسلام و شورش های مردمی علیه نظام های پادشاهی و دست نشانده ی استعمار انگلیس و فرانسه در سوریه، مصر و عراق در سال های ۱۹۴۲-۱۹۵۸ شعر جدید عرب یا همان شعری که پس از این تاریخ به نام الشعر الحر (آزاد) معروف گشت توسط دو شاعر بزرگ عراقی (بدر شاکر السیاب و نازک الملائکه) متولد شد. پیدایش شعر نوین عرب نقطه ی عطفی در تاریخ بلند هنر عرب (شعر) تشکیل می دهد. در واقع این تحول که در شعر رخ داد تنها شامل چارچوب فرم و صورت شعری نمی شد، بلکه ساختار و مضمون آن را نیز، در بر گرفت.

از این رو، داستان پردازی، بهره گیری از اسطوره رمز و پرداختن به موضوع های سیاسی، اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی جامعه ی نوین عرب به عنوان عناصری جدید وارد شعر معاصر عربی گردید و از همان زمان زایش شعر آزاد با قصیده «هل كان حباً» بدر شاکر السیاب و «الکولیرا» نازک الملائکه پا به عرصه وجود گذاشت. جامعه ادبی عرب همواره شاهد بروز شاعرانی جدید مانند: عبدالوهاب بیاتی، سعدی یوسف، حسب الشیخ جعفر، مظفر النواب، عبدالمعطی حجازی، نزار قبانی و أمل دنقل و دیگران بوده است که هر کدام از چهره های برجسته شعر معاصر عرب هستند که گاهی از سیاب تقلید می کنند و گاه از او فراتر می روند و با ادامه راه سیاب و نازک الملائکه توانسته اند شعری با تناسنامه ای مشخص به نام شعر تفعیله به وجود آورند. مهم ترین مشخصه ی این شعر توجه ویژه به موسیقی بیرونی و کناری شعر است چیزی که مورد نقد گروهی دیگر از شاعران عرب و در رأس آنها آدونیس و أنسی الحاج قرار گرفت. این گروه که متأثر از مکتب مدرنیسم غرب هستند از شعر تفعیله که وزن و قافیه (نه در قالب کلاسیک آن) را بسیار ارج می نهد، گریزان بوده و بر این باورند که می توان

ریتم و موسیقی درونی جایگزین موسیقی بیرونی نمود و بدون بستن زنجیر قافیه به خود شعر را سرود و بدین ترتیب شعر منشور یا القصیده الثریه زاده شد.

احمد مطر یکی از برجسته‌ترین شاعرانی است که در دهه‌های پایانی قرن بیستم مورد توجه ناقدان و مخاطبان شعر و ادب قرار گرفت. او که در دهه هفتاد میلادی سرودن را به صورت حرفه‌ای آغاز نمود توانست در مدت کوتاهی به واسطه قصیده‌هایی که با عنوان لافتات هر روز در صفحه نخست روزنامه کویتی القبس منتشر می‌کرد وجود نوآورانه شعر خود را اعلام نماید. مهم‌ترین مشخصه شعر وی از لحاظ محتوایی انتقادی بودن آن است.

بدون شک می‌توان او را یکی از جدی‌ترین شاعران سیاسی در شعر معاصر عرب دانست. وی شاعری واقعیت‌گراست و رسالت خود را روشننگری و رسوا کردن حاکمان فاسد و خودکامه و شوراندن ملت عرب علیه رژیم‌های مزدور غرب برای تحقق عدالت و آزادی می‌داند. به همین دلیل، هنگامی که تکراری بودن موضوع اشعارش (سیاسی بودن آن) مورد نقد قرار گرفت در پاسخ گفت: «از کدام تکرار سخن می‌گوئید؟ آیا منظور شما از تکرار چرخیدن کرداگرد مساله‌ی اساسی‌ای است که من به آن اعتقاد دارم یا تکرار معانی جزئی، سیاق‌ها، زاویه دید و تصویرهای شعرم است؟»

زمین هر روز حرکت انتقالی خود را کرداگرد خورشید تکرار می‌کند، ولی هرگز خود را حتی در دو لحظه پایانی تکرار نمی‌کند. در هر لحظه یک روشنایی روی یک تصویر می‌افتد. شعر عرب از زمان جاهلیت تاکنون موضوع عشق را تکرار می‌کند و خلاصه‌ی موضوع این است که: مردی عاشق زنی و زنی عاشق مردی شده است. آیا می‌توانید بگوئید که این موضوع در طول این مدت تغییر کرده است؟ این موضوع با تکرارش پایان نپذیرفت، زیرا همواره یک زاویه دید جدید و لباسی نو برای معنا به وجود می‌آورد.

بنابراین، احمد مطر یک شاعر سیاسی است و رسالت خود را مقدس می‌شمارد. اما، از لحاظ هنری با به کارگیری زبانی کویا، عمیق، کزنده و آمیخته با طنز و بهره‌گیری از موسیقی بیرونی، درونی، فکری و کناری و تکنیک‌های بلاغی و زبانی توانست خود را در زمره‌ی پرخواننده‌ترین شاعران معاصر عرب قرار دهد.

مؤلف بر این باور است که ابعاد دیگری همچون مولفه های هنری در شعر احمد مطهر وجود دارد که سبب حضور چشمگیر او در شعر معاصرند و همانند راز تاثیر و موفقیت شعر او در میان مخاطبان نیازمند تأمل بیشترند.

فاطمه خزلی

www.ketab.ir